

utóbbi közvetlenül a nagy kultúrállamok : Németország (32.345), Anglia (11.004), Amerika (8.422), Olaszország (5.956) és Franciaország (5.942) után jön, 4149 kiadvánnyal.

Érdekes lett volna az egyes államok kiadványainak a számát a lakosság számával is egybevetni; hogy ezt elmellőzte a szerző, az bizonyára abban leli magyarázatát, hogy a legújabb népszámlálási adatok nem álltak rendelkezésére.

—SP—

Hubert Nelis, *L'Écriture et les Scribes*. Bruxelles, 1918.
XI+159 l.

A címül irt kötetről szóló alábbi ismertetésünkkel egy nemrég megindult, igen hasznos vállalkozásra óhajtjuk olvasóink figyelmét felhívni. Az E. BACHA által alapított *Répertoires des ouvrages à consulter* című sorozat ez, melynek célja az, hogy egy-egy tudományágnak alapos bibliográfiáját nyújtsa, amely az érdeklődőket könnyen és biztosan elkalauzolja az immár minden irányban hatalmassá megnövekedett irodalomban.

A vállalat programja szerint négy sorozat fogja felölelni a tudomány, irodalom és művészet területeit: I. Beaux Arts et Archéologie, II. Belles-Lettres, III. Sciences, IV. Sciences appliquées. Eddig a következő kötetek jelentek meg: La Gravure et les Graveurs, La langue, la Littérature et les Écrivains anglais, La langue etc. italiens, és a most szóbanforgó kötet.

NELIS kötete 1544 az írástörténet körébe vágó művet, illetve cikket foglal magában a következő jól átgondolt rendszerben csoportosítva: I. Dictionnaires de paléographie. II. Traités de paléographie. III. Manuels de paléographie. IV. Recueils de fac-similés et de modèles d'écritures. V. Matières réceptives de l'écriture. VI. Les instruments du Scribe. VII. Maîtres d'écriture, copistes et calligraphes. VIII. La décoration des manuscrits. IX. Histoire de l'écriture. X. Écriture numérale. XI. Écriture musicale. XII. Écriture des autographes. XIII. Écriture abrégée. Sténographie. XIV. Écriture secrète. XV. La Graphologie et les expertises en écriture. XVI. L'Écriture au point de vue physiologique. XVII. L'Écriture au point de vue chimique. XVIII. Accentuation, Ponctuations et Variétés Paléographiques. XIX. Bibliographies.

E főcsoportok mindegyike azután több-kevesebb alcsoportra oszlik földrajzi vagy tárgyi alapon, aszerint amint azt az illető főcsoport természete megkívánta.

Az egynyelvű munkák egymásután következnek megjelenési idejük rendjében. A legfontosabb munkákra csillag figyelmezteti az olvasót.

Ami az idevágó magyar szakirodalmat illeti, az természetesen nem teljes: ÉRDY tanulmánya *De tabulis ceratis*, GORCSA gyorsírástörténete (1893) és SEBESTYÉN rovásírás-tanulmányai képviselik ezt és a *Magyar Könyvszemle* 1910. évfolyamából KEMÉNY és GÁBOR egy-egy dolgozata. Folyóiratunk borítékján állandóan közölte idegen nyelven is az egyes füzetek tartalmát, kár, hogy ezeket nem nézte át s nem vette fel belőlük legalább a fontosabb cikkeket. Így azután, — hogy csak egy példát említsünk, — hiába keressük a *Filigrales* című csoportban SZÖNYINEK külön kötetben is megjelent dolgozatát a magyarországi vízjegyekről.

Emellett azonban a legnagyobb elismeréssel adózhatunk NELISNEK e hézagpótló, mintaszerű munkáért s kíváncsian várjuk a könyve hátlapján jelzett *La Bibliophilie et les Bibliophiles* című kötetet és a történeti bibliografiát, amelyet tudomásunk szerint szintén ő állít össze. Reméljük, ebben méltó módon lesz képviselve a mi történeti irodalmunk is.

HOLUB JÓZSEF.

A Pannonhalmi Szent-Benedek-Rend története. Szerk. Sörös Pongrác. VI. kötet B) *A pannonhalmi főapátság története 1802-től napjainkig.* Budapest, 1916. Stephaneum ny. r.-t. 4-r. 1187 l.

Címlapján az 1916-os évszámmal, de valójában csak 1921-ben jelent meg ez a díszes kötet, mely záróköve annak a fényes emlékműnek, amellyel a hazai bencés-rend fennállása kilencszázéves fordulóját megörökítette. Néhai dr. HAJDÚ Tibor főapát lendületes zárószóban mond hálát a gondviselő Úristennek, amiért a rend fenmaradásának előfeltételeit kilenc századon keresztül biztosította, fejlődését irányította s munkálkodását megáldotta, mi pedig, akik e hatalmas műből megtanultuk, hogy mi mindent köszönhet hazánk a közművelődés különböző területein Szent Benedek fiainak, együtt hálálkodunk vele. A rend történetirői ebben a nagyszabású műben szerető gonddal hordtak össze minden adatot, mely multjukra vonatkozik s ezzel valóságos kincsebányájává tették a hazai kulturtörténet kutatóinak. A befejező kötet a mi speciális tudományunkat is közelebről érdekli, amennyiben egy igen tekintélyes része (134—889. l.) a rendtagok irodalmi munkásságát ismerteti kimerítő bibliografia kíséretében. Ez a ZOLTVÁNYI Irén és KLEMM Antal főiskolai tanárok szerkesztette fejezet mintaszerű bio-